

مبلغان آن بوده است. یعنی، باید گروهی دین را به خوبی بشناسند و پس از آن به تبلیغ و تبیین آن همت گمارند و سپس با اجرای اصول و قوانین آن در قلمرو فردی و اجتماعی به دین عینیت ببخشند.

چنانکه روشن است، این اصل بنیادین میان تمامی ادیان آسمانی مورد اتفاق بوده است. در عالم مسیحیت، کشیشان و در آیین یهود، خاخامها، در آیین زردشت موبدان و در عالم اسلام، عالمان دین چنین مسئولیتی را بردوش دارند. از همین روی می توان گفت که موضوع تبلیغ دین و مبلغان، مسأله مشترک تمامی مذاهب و ادیان الهی است، ولی با تحول پرشتاب شرایط در عصر انقلاب اسلامی و حضور گسترده اسلام در تمامی عرصه های زندگی، مسأله تبلیغ دین نیز چهره دیگری به خود گرفته و وظیفه سنگینی بردوش روحانیت گذاشته است.

این بحث فشرده در صدد است با نگاهی گذرا به موضوع یاد شده بر آفاق گسترده آن دریچه ای بگشاید، مباحث در سه قلمرو کلان به انجام می رسد: گستره تبلیغ دین، شایستگی ها و مهارتهای مبلغ و سبکها و اسلوبهای تبلیغ

۱- گستره تبلیغ دین

هویت مسیحیت و برخی از عملکردهای کلیسای کاتولیک در قرون وسطی در قلمرو تبلیغ و اجرای دین و واکنشهای اصلاح طلبان موجب گردید که رسالت دین و تبلیغ آن در اروپا فقط به حوزه ارتباط شخصی با خدا یعنی نیایش و عبادت منحصر گردد و روحانیت صرفاً به عنوان افراد آشنا به آیین های عبادی و مجریان آن تلقی گردد.

بدیهی است که گستره تبلیغ دین به میزان گسترش قلمروهای رسالت دین بستگی دارد شاید بتوان آن قلمروها را به پنج قسم تقسیم نمود: ارتباط انسان با خدا، ارتباط انسان با خود، ارتباط انسان با طبیعت، ارتباط انسان با خانواده و ارتباط انسان با اجتماع. اسلام در قلمرو موارد یاد شده دارای اصول و مقررات ویژه است و آنچه که در حوزه این روابط نقش محوری ایفا می کند همان خداگونه شدن است که از آن گاهی به لقاءالله، تقرب و یا کمال حقیقی تعبیر می شود. پیامبر اکرم(ص) و اهل بیت آن حضرت کوشیدند از طریق تبلیغ و اجرای دین در حوزه های یاد شده، بشر زمینی را به اوج آسمان و معراج خداگونگی عروج دهند. مبلغان دین اسلام نیز همین رسالت را بر دوش خواهند داشت؛ یعنی، مبلغ دین موظف است نخست اسلام ناب را از بعد نظری بشناسد. ثانیاً؛ اسلام را از ذهن به عین و از مرتبه اندیشه به اعضا و جوارح خویش جاری سازد که علی(ع) می فرماید: «من نصب نفسه للناس اماماً فليبدء بتعليم نفسه قبل تعليم غيره»؛ آنکه خود را پیشوای مردم قرار دهد باید پیش از آنکه به دیگران آموزش دهد باید به آموزش خویش همت گمارد و یا «کو نواد عاة للناس بغير السننکم»؛ با غیر زبانان مردم را به حق دعوت کنید آنگاه به تبیین و تبلیغ دین بپردازد و خفتگان وادی غفلت را به بیداری فراخواند که از آن به رهبری فکری و دعوت به حق تعبیر می شود. و در گام چهارم، کسر همت به اجرای اسلام و رهبری و مدیریت اجتماعی یا ولایت دینی بریندد. به عبارت دیگر مبلغ دین باید پس از راهیابی فکری و عقلانی به اسلام ناب و تخلق به اخلاق الهی و نیل به مقام اسلام عینی به تبیین و اجرای دین بپردازد که هر دو مقام در فزونی از دعای شریف افتتاح توام با فرج

دیگر؛ شایستگی علمی است؛ یعنی، او تبلور و تجسم عینیت دین آگاهی و زمان آگاهی است چنان که در تعریف فلسفه گفته اند: «صیوة الانسان عالماً عقلياً مضاهياً للعالم العینی.» مبلغ دین باید بر دین و دنیا (زمان) احاطه علمی و فکری داشته باشد. دین آگاهی با احاطه علمی و فکری بر قرآن و سنت معصومین(ع) گره خورده است. بدون دین شناسی نمی توان مبین دین بود چنانکه بدون زمان شناسی یا زمان آگاهی نمی توان مبلغ زمان خود بود و با زبان نسل حاضر سخن گفت و مبلغی که دین شناس نباشد یا به خاطر تحجر و جمود، دین را ضایع خواهد کرد و یا به موجب زمان زدگی، ویژگی سوم هنرمندی است:

هنر - به خصوص هنر فصاحت و بلاغت - شرط لازم تبلیغ دین است و این بدان سبب است که قرآن و سنت خود

۲- شایستگی ها و مهارتهای مبلغ

اینک جای این پرسش است که شرایط و ویژگیهای مبلغ

دیگر؛ شایستگی علمی است؛ یعنی، او تبلور و تجسم عینیت دین آگاهی و زمان آگاهی است چنان که در تعریف فلسفه گفته اند: «صیوة الانسان عالماً عقلياً مضاهياً للعالم العینی.» مبلغ دین باید بر دین و دنیا (زمان) احاطه علمی و فکری داشته باشد. دین آگاهی با احاطه علمی و فکری بر قرآن و سنت معصومین(ع) گره خورده است. بدون دین شناسی نمی توان مبین دین بود چنانکه بدون زمان شناسی یا زمان آگاهی نمی توان مبلغ زمان خود بود و با زبان نسل حاضر سخن گفت و مبلغی که دین شناس نباشد یا به خاطر تحجر و جمود، دین را ضایع خواهد کرد و یا به موجب زمان زدگی، ویژگی سوم هنرمندی است:

هنر - به خصوص هنر فصاحت و بلاغت - شرط لازم تبلیغ دین است و این بدان سبب است که قرآن و سنت خود

● مبلغ دین در سه حوزه مهم باید به سیر و سلوک جدی بپردازد: سیر و سلوک معنوی برای دستیابی به مقام اخلاص، سیر و سلوک علمی برای دستیابی به مقام شناخت اسلام ناب و زمان آگاهی و سیر و سلوک هنری و ادبی برای دستیابی به مقام فصاحت و بلاغت جهت انتقال هنر مندانه پیام دین.

است و اینکه دین با چه شیوه ای باید تبلیغ شود؟ در این سردیدی نیست که سبک تبلیغی براساس اهداف و زیرساختهای فکری تبلیغ گزینش می شود. در مباحث صناعات خمس، پنج شیوه برای اندیشه و بیان آن مطرح می شود و آنها عبارتند از:

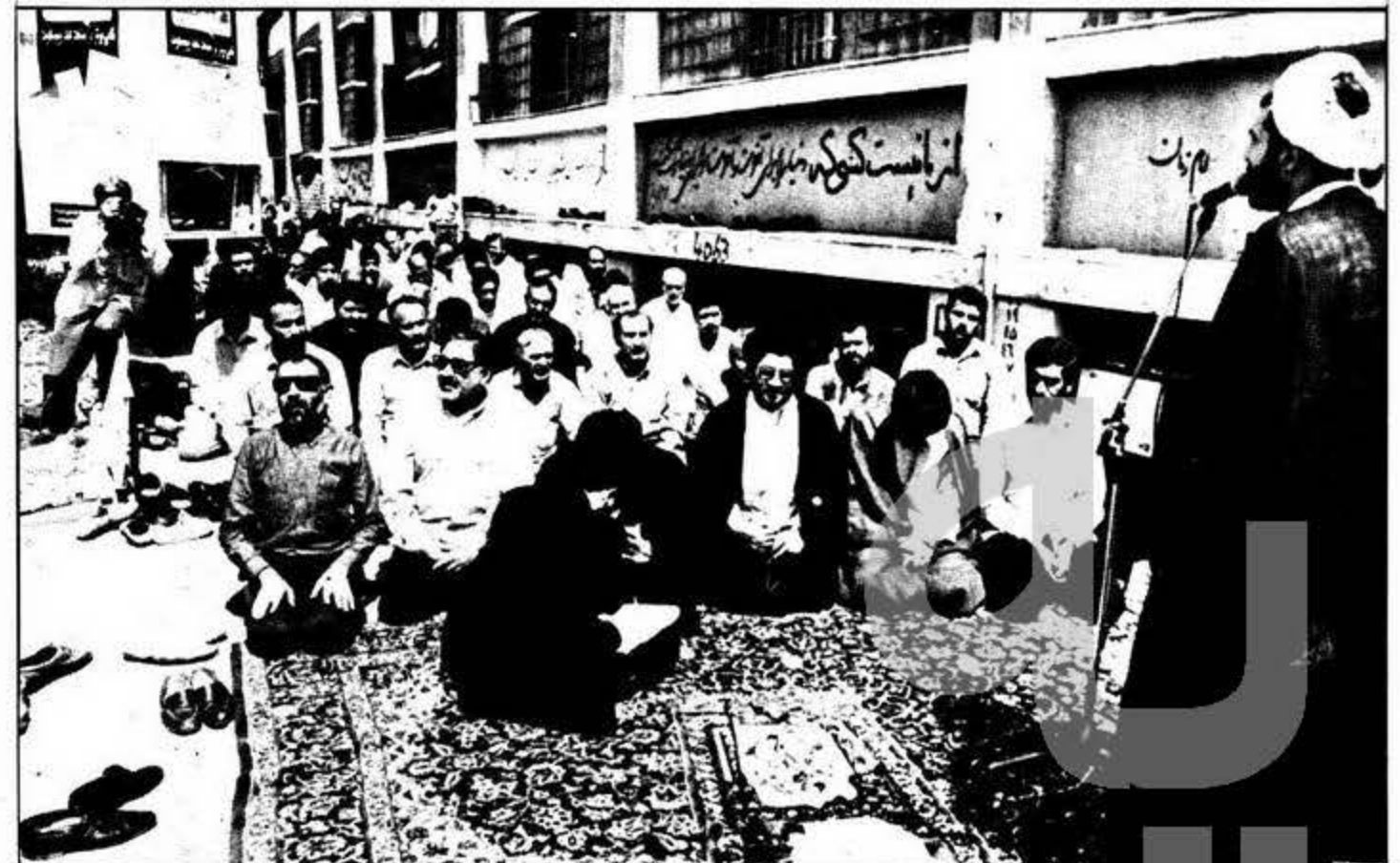
بنیانهای تبلیغ و رسالت روحانیت

● حجة الاسلام عباس سالک

اسلوب برهانی، جدلی، خطابی، مغالطه ای و شعری. وجه تمایز آنها عبارتند از اینکه هر یک از اسلوبهای یاد شده از جهت ماده و غایت با یکدیگر تفاوت دارند، یعنی برهان غایتش ایجاد یقین و موادش گزاره های یقینی است چنانکه جدل غایتش اسکات خصم و بایکوت کردن وی و موادش گزاره های مقبول است و مغالطه غایتش به اشتباه انداختن و موادش، واژه ها یا گزاره های دروغ راست نمانست و خطابه هدفش برانگیختن عواطف یا بازداشتن از کاری است و شعر غایتش زیبا نشان دادن زشت و زشت نشان دادن زیبا در نظر مخاطب و گزاره های آن گزاره های خیال انگیز است.

برخی از متفکران، روش تبلیغ دین را نیز با برخی از اسلوبهای یاد شده مناسب دانسته و حتی آیه «ادع الی سبیل ربک بالحکمه...» را نیز با سبک برهانی، جدلی و خطابی مطابق دانسته اند. برخی نیز اسلوبهای سخن را به ادبی، علمی و خطابی تقسیم می کنند و براین باورند که باید برحسب مقتضای سخن و شنونده، یکی از روشهای سه گانه را برگزید. روشهای تبلیغ دین را از بعد دیگری نیز می توان تقسیم نمود و آن براساس مردم محوری، مبلغ محوری (علم زدگی یا مصلحت گرایی) یا هدایت محوری است؛ یعنی، ممکن است مبلغ تمام تلاش خویش را بر جلب نظر و رضایت خاطر شنونده و مخاطب معطوف دارد که این شیوه، آفت عوام زدگی را به دنبال خواهد داشت در نتیجه پیام مبلغ نیز قربانی نظر عوام خواهد شد. چنانکه ممکن است مبلغ به جای عموم مردم، ذوق و سلیقه خواص یا مصلحت شخص

خویش را محور قرار دهد؛ در نتیجه مباحث خویش را با مصلحت و منافع علمی خویش یا عده ای خاص هماهنگ سازد؛ یعنی، مبلغ علم زده یا روشنفکرزده و در پی مصلحت شخصی باشد. این شیوه نیز موجب می گردد که پیام جز برای شخص مبلغ و یا معدودی از خواص مفید نیفتد و عده زیادی از مخاطبان از حیز هدایت و رشد خارج گردند؛ ولی شیوه سوم که اسلوب هدایت محوری - و قرآنی - است اصول و ویژگی هایی دارد؛ ان شاء الله در شماره آینده تقدیم شما خوانندگان گرامی خواهد شد.

بزرگترین شاهکار ادبی و هنری تاریخند؛ پس پیام متعالی جز با زبان متعالی - که زبان هنر است - قابل انتقال نخواهد بود.

در پرتو لزوم این ویژگی می توان گفت که مبلغ دین در سه حوزه مهم باید به سیر و سلوک جدی بپردازد: سیر و سلوک معنوی برای دستیابی به مقام اخلاص، سیر و سلوک علمی برای دستیابی به مقام شناخت اسلام ناب و زمان آگاهی و سیر و سلوک هنری و ادبی برای دستیابی به مقام فصاحت و بلاغت جهت انتقال هنر مندانه پیام دین. پس مبلغ دین باید جغرافیای معرفتی خویش را به محدوده فقه و اصول و یا صرف فلسفه و کلام منحصر نکند، بلکه در تمامی قلمروهای چهارگانه یاد شده به مطالعه و تتبع و کسب صلاحیت جدی همت بگمارد.

۳- سبکها و اسلوبهای تبلیغ

یکی از مباحث مهم در تبلیغ دین سبک شناسی تبلیغ

■ مبلغ دین باید جغرافیای معرفتی خویش را به محدوده فقه و اصول و یا صرف فلسفه و کلام منحصر نکند، بلکه در تمامی قلمروهای دین شناسی به مطالعه و تتبع و کسب صلاحیت جدی همت بگمارد

دین چیست؟ آیا می توان گفت که خواندن دوره مقدمات و اتمام سطح و بخصوص سالیانی اشتغال به درس خارج فقه و اصول برای موفقیت یک مبلغ دین شرط کافی است؟ و شاید برخی براین باور باشند که شرط کافی توفیق در تبلیغ در گرو توانایی و هنرمندی او در جذب مخاطبان است و بس، یعنی، کافی است که مبلغ دین از نعمت فصاحت و بلاغت برخوردار باشد. ولی با توجه به آموزه های قرآن و سنت معصومین(ع) می توان گفت که شایستگی های مبلغ در سه اصل بنیادین خلاصه می شود: اخلاص یا خدا محوری که به مفهوم خداگونگی عملی و عینی است. براین اساس او جز درد دین و دغدغه تقرب و لقاء الهی نخواهد داشت. ویژگی